

3. Lajkam K. Modeli social'noj politiki / K. Lajkam // Obshchestvo i ehkonomika. – 2000. – № 8. – S. 19–26.
4. Manilla S., Hejten J., Linovic'ka M., Osipova I., Sotnichenko M. Oblichchya bidnosti v Ukraïni // Profspilki Ukraïni. – 1998. – № 4. – S. 45–65.
5. Libanova E. Bednost' v Ukraine: diagnoz postavljen – budem lechit'? // Zerkalo nedeli. – 2001. – № 13. – S. 1–10.
6. Postanova Kabinetu Ministriv Ukraïni «Pro zaprovadzhennya adresnoï social'noï dopomogi malozabezpechenim sim'yam» vid 22.02.1999 roku № 238 // Oficijnij visnik Ukraïni. – 1999. – № 8. – S. 289.
7. Analitichna zapiska „Kompleksna ocinka bidnosti v Ukraïni ta regionah za 2010-2014 roki” Institut demografii ta social'nih doslidzhen' imeni M.V.Ptuhi Nacional'noï akademii nauk Ukraïni, 2015 r.
8. Buhtiyarov O. S. Evropejs'ki tendencii finansuvannya sistem social'nogo zabezpechennya / O. S. Buhtiyarov // Nauka i pravoohorona. – 2014. – № 1 (23). – S. 107–110.
9. Didik S. M. Zarubizhnij dosvid finansuvannya social'nogo zahistu naselennya / S. M. Didik // Visnik Hmel'nic'kogo nacional'nogo universitetu. – 2010. – № 4. – T. 1. – S. 127–129.

Отримано 10.04.2016

УДК 378.147:37.013.42]:343.431-048.66

Н. М. Дідик
aspirantka000@gmail.com

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Дідик Н. М. Формування у майбутніх соціальних педагогів професійних умінь протидії торгівлі людьми. У статті проаналізовано особливості розвитку готовності соціальних педагогів до протидії торгівлі людьми. Таку професійну підготовку проводять з допомогою емоційного, когнітивного та поведінкового компонентів.

Для формування готовності майбутніх соціальних педагогів щодо протидії торгівлі людьми нами проведено лекцію на тему «Соціально-психологічна реабілітація жертв торгівлі людьми». На практичних заняттях застосовувались диспути, перегляд документальних відеофільмів, ознайомлення з коміксами «Твоє життя – твій вибір!», проведено просвітницько-профілактичні ігри «Рожеві окуляри», «Галопом по Європах!», застосовано тренінгові вправи. Студентами складено інформаційні просвітницько-профілактичні пам'ятки-буклети

«Пам'ятка для людей, які планують їхати за кордон».

Після вказаних форм та методів роботи проведено заключне анкетування щодо вивчення рівня засвоєння проблеми протидії торгівлі людьми. За результатами анкетування більшість студентів вважають, що торгівля людьми – це бізнес і злочин. Найчастіше студенти причиною торгівлі людьми називають міфи про гарне життя за кордоном, бідність, непоінформованість, незнання законів. Найбільше торгівлею людьми студенти вважають: торгівлю людськими внутрішніми органами для трансплантації, продаж молодих людей для примусової проституції, продаж дітей та підлітків для примусового жебракування. Оцінюючи ймовірність свого потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, майже усі досліджувані відповіли, що це може трапитись з будь-ким. Більшість студентів вважають, що з'ясувати, чи можна легально працювати в обраній країні, потрібно у ліцензійному відділі Центру зайнятості Міністерства соціальної політики України. Найбільш оптимальними для формування професійних вмінь протидії торгівлі людьми є інтерактивні форми роботи: просвітницько-профілактичні настільні ігри, соціально-психологічний театр, ділові та рольові ігри, тренінг. Застосована нами технологія роботи з формування готовності протидії торгівлі людьми довела свою ефективність.

Ключові слова: протидія торгівлі людьми, соціальний педагог, інтерактивна форма, тренінг, просвітницько-профілактична гра, комікси, соціально-психологічний театр, документальний відеофільм, анкетування.

Дидык Н. М. Формирование у будущих социальных педагогов профессиональных умений противодействия торговле людьми. В статье описана специфика подготовки педагогических работников к работе по противодействию торговли людьми. Такую подготовку можно планировать согласно трех компонентов: эмоционального, когнитивного, поведенческого.

Для формирования готовности будущих социальных педагогов по противодействию торговле людьми нами проведено: лекцию на тему «Социально-психологическая реабилитация жертв торговли людьми». На практических занятиях применялись диспуты, просмотр документальных видеофильмов, ознакомление с комиксами «Твоя жизнь – твой выбор!», проведены просветительско-профилактические игры «Розовые очки», «Галопом по Европам!», студентами составлены информационные просветительско-профилактические памятки-буклеты «Советы для людей, которые планируют ехать за рубеж», применены элементы тренинга и др.

После указанных форм и методов работы проведено заключительное анкетирование по изучению уровня усвоения проблемы противодействия торговле людьми. По результатам анкетирования большинство студентов считают, что торговля людьми – это бизнес и преступление. Чаще всего студенты причиной торговли людьми называют мифы о хорошей жизни

за границей, бідність, неосведомленість, незнання законів. Більше всего торгівлею людьми студенти вважають: торгівлю людськими внутрішніми органами для трансплантації, продаж молодих людей для примусової проституції, продажі дітей і підлітків для примусового попрошайництва.

Оцінюючи ймовірність свого потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, майже всі досліджувані відповіли, що це може статися з будь-яким. Більшість студентів вважають, що з'ясувати, чи легально працювати в обраній країні, потрібно в ліцензійному відділі Центру зайнятості Міністерства соціальної політики України. Найбільш оптимальними для формування професійних навичок протидії торгівлі людьми є інтерактивні форми роботи: просвітительсько-профілактичні настільні ігри, соціально-психологічний театр, ділові та ролеві ігри, тренінг. Застосована нами технологія роботи по формуванню готовності протидії торгівлі людьми показала свою ефективність.

Ключові слова: протидія торгівлі людьми, інтерактивна форма, тренінг, просвітительсько-профілактична гра, комікси, соціально-психологічний театр, документальний відеофільм, опитування.

Постановка проблеми. У теперішній час зростає кількість випадків торгівлі людьми. Україна є країною походження, транзиту та призначення у торгівлі чоловіками, жінками та дітьми. Зростає також проблема внутрішньої торгівлі людьми. За даними дослідження, проведеного на замовлення МОМ, понад 160 000 українців постраждали від торгівлі людьми з 1991 року, що робить Україну одним з найбільших «постачальників» підневільної робочої сили в Європі. Тому все більшої актуальності тепер набуває протидія торгівлі людьми.

Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми», протидія торгівлі людьми – система заходів, спрямованих на подолання торгівлі людьми шляхом її попередження і боротьби з нею та надання допомоги і захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми. У протидії торгівлі людьми важливу роль відіграє діяльність соціальних педагогів та соціальних працівників, професійним обов'язком яких є профілактика різноманітних соціальних проблем та їх своєчасне вирішення.

Аналіз останніх досліджень. Проблему протидії торгівлі людьми в Україні вивчали: Н. П. Бочкор, І. Д. Зверева, Л. Г. Ковальчук, К. Б. Левченко, Т. Л. Лях, І. М. Трубавіна, О. А. Удалова, К. В. Черпаха, І. А. Шваб, Л. І. Юрченко та ін. [1; 4; 5]. Разом з тим, проблему формування у майбутніх соціальних педагогів професійних навичок протидії торгівлі людьми досліджено недостатньо. Це стало **метою** для написання статті – вивчити особливості формування у майбутніх соціальних педагогів професійних навичок протидії торгівлі людьми з

допомогою відповідних форм і методів. Крім цього, завданням нашого дослідження стало проаналізувати уявлення студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» та «Соціальна допомога» щодо проблеми торгівлі людьми.

Виклад основного матеріалу. Л. Г. Ковальчук, О. А. Удалова зауважують, що підготовка педагогічних працівників до роботи з протидії торгівлі людьми є важливою умовою соціально-педагогічної роботи з протидії торгівлі людьми. Таку підготовку можна планувати відповідно до трьох компонентів: емоційного, когнітивного, поведінкового [4, с. 191].

Метою формування емоційного компонента підготовки педагогічних працівників є формування сукупності мотивів для здійснення діяльності з протидії торгівлі людьми та адекватного ставлення до проблеми і до постраждалих від торгівлі людьми. Методи і форми роботи: аналіз реальних історій постраждалих від торгівлі дітьми, відеосюжети з описом ситуації та прикладами реальних історій постраждалих, ілюстрація кращого національного та міжнародного досвіду

Метою когнітивного компонента підготовки педагогічних працівників є сформувати та вдосконалити сукупність знань для здійснення профілактики торгівлі дітьми; передати та поновлювати знання. Можливі методи та форми роботи: міні-лекція, презентація, демонстрація відеоматеріалів, тренінг, навчальний семінар, електронна розсилка новин та бюлетенів, засідання методичного об'єднання, нарада, конференція, індивідуальне консультування, консультування з членами національної тренерської мережі.

Мета і завдання поведінкового компоненту: сформувати та вдосконалити сукупність умінь та навичок для здійснення профілактики торгівлі дітьми; включити в заходи відповідні вправи для формування необхідних умінь та навичок, створити умови для їх відпрацювання, аналізу отриманих результатів Їх сукупність включає в себе вдосконалені уміння та навички використання активних та інтерактивних форм і методів роботи, використання інноваційних технологій соціально-педагогічної діяльності; налагодження контактів та схем взаємодії з іншими суб'єктами протидії торгівлі людьми; формування команди, асертивного стилю поведінки, критичного мислення; управління процесом, якістю, людьми, часом. Для цього можуть використовуватися такі форми та методи роботи, як тренінг, навчальний семінар, «круглий стіл», дебати, дискусія, зворотній зв'язок, рольова та моделююча гра, аналіз реальних ситуацій, робота в малих групах, навчання через навчання інших, «мозковий штурм», психологічна гра та ін. [4, с. 192].

З січня 2009 року виконується проект «Запобігання торгівлі людьми шляхом розвитку соціальної роботи та мобілізації громад» трьома партнерськими організаціями: Міжнародна організація з Міграції (компонент «Запобігання торгівлі людьми»), Український фонд «Благополуччя дітей» (компонент «Соціальна робота») та Західноукраїнський ресурсний центр (компонент «Розвиток громади»).

Мета проекту: сприяти усуненню корінних причин торгівлі людьми шляхом покращення доступу до достовірних джерел інформації щодо безпечної міграції та зміцнення економічних можливостей в окремих регіонах України. Одним із завдань проекту є підвищення професійної компетентності фахівців соціальної сфери з питань профілактики торгівлі людьми в громаді. Діяльність «соціального компоненту» спрямована на забезпечення використання комплексного підходу фахівцями соціальної сфери та освітянами у роботі з дітьми та батьками щодо питань безпечної міграції, профілактики торгівлі людьми і залучення їх до реалізації соціально-економічних ініціатив. Це доводить актуальність соціально-педагогічної діяльності у протидії торгівлі людьми та важливість формування відповідних професійних вмінь у даних спеціалістів.

На думку Л. Г. Ковальчук, О. А. Удалової, з метою підвищення кваліфікації педагогами та соціальними працівниками можуть використовуватись такі інноваційні форми роботи, як електронні розсилки [4, с. 195]. Вони створюються експертами для обміну інформацією, планування спільних заходів, тематичних фахових дискусій. У розсилках оперативно можна отримувати повідомлення про останні публікації, результати проведених заходів та анонси наступних з питань протидії торгівлі людьми, корисні джерела, інноваційні технології, події в Україні і в світі у сфері протидії торгівлі людьми, результати останніх досліджень, аналіз діяльності Національної «гарячої лінії» з питань протидії торгівлі людьми тощо.

На нашу думку, ефективною формою для профілактики торгівлі людьми є соціально-психологічний театр. Соціально-психологічний театр – форма групової корекційно-розвивальної та профілактичної роботи, спрямованої на формування і розвиток навичок спілкування і міжособистісної взаємодії, емоційної децентрації, розвитку сенсорного досвіду, профілактики особистісних девіацій та соціальних проблем [3, с. 10].

У минулому у нас був позитивний досвід організації зі студентами соціально-психологічної вистави «Не стань жертвою злочинного бізнесу!». Мета вистави: ознайомлення студентів з різними формами рабства; застереження юнаків і дівчат від небезпечних ілюзій легкого збагачення за кордоном; попередження про особливу небезпеку, що чекає дівчат і жінок, які виїжджають за кордон на роботу та за шлюбними оголошеннями [3, с. 90-95]. Перед програванням вистави обов'язковою є попередня робота з учасниками театру: інформаційно-профілактичний блок (торгівля людьми як явище; права людини; поняття «громадянська активність»; діяльність волонтерів); розвивальний блок (формування ціннісного ставлення до власної та національної гідності, до життя та здоров'я; розвиток копінг-умінь та лідерських якостей) [3, с. 90]. На нашу думку, після вистави обов'язковим є її обговорення, диспут із проблеми торгівлі людьми, проведення своєрідних паралелей минулого та сучасного досвіду.

Тренінг для спеціалістів з теми «Запобігання торгівлі дітьми та

сексуальній експлуатації дітей» був спеціально розроблений для тренерів, що організовують курс навчання для покращення навичок та можливостей спеціалістів-соціальних працівників, членів неурядових організацій і урядових структур з проблем захисту прав дитини. Тренінг має на меті стимулювання здатності учасників до навчання шляхом звернення до різних форм діяльності: мозковий штурм, робота в групах, обговорення, вивчення реальних історій, міні-лекції, використання наочного матеріалу, індивідуальна робота [1, с. 13-14].

Для формування готовності майбутніх соціальних педагогів щодо протидії торгівлі людьми нами проведено: лекцію на тему «Соціально-психологічна реабілітація жертв торгівлі людьми», в якій обговорювались такі питання: Визначення поняття «торгівля людьми», її чинники. Державна політика у сфері протидії торгівлі людьми. Соціальна профілактика торгівлі людьми. Соціальна та психологічна реабілітація постраждалих від торгівлі людьми.

На практичних заняттях застосовувались диспути; перегляд документальних відеофільмів «Торгівля людьми – статистика», «Станція призначення – життя», «Торгівля людьми»; ознайомлення з коміксами «Твоє життя – твій вибір!» [5]; проведено просвітницько-профілактичні ігри «Рожеві окуляри», «Галопом по Європах!» [2, с. 81-87]; студентами складено інформаційні просвітницько-профілактичні пам'ятки-буклети «Пам'ятка для людей, які планують їхати за кордон», «Поради щодо попередження торгівлі людьми», «Корисні поради перед поїздкою за кордон» та ін.; застосовано елементи тренінгу із застосуванням тренінгових вправ та ін.

Після вказаних форм та методів роботи проведено заключне анкетування щодо вивчення рівня засвоєння проблеми протидії торгівлі людьми. Зміст анкети пропонувався у Методичних рекомендаціях з використання навчальних матеріалів (фільм „Станція призначення – ЖИТТЯ”, який був нами переглянутий) [6, с. 16-22]. Анкета складалась з 15 запитань: 1. Що таке торгівля людьми? 2. Які причини торгівлі людьми? 3. Що є торгівлею людьми, а що ні? 4. Оціни ризик потрапляння в руки торгівців «живим товаром» в наведених ситуаціях? 5. Оціни ймовірність свого потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. 6. Де можна з'ясувати, чи можна легально працювати в обраній країні? 7. Що має бути вказано в контракті на навчання чи працевлаштування? 8. Як можна перевірити, чи відповідає отримана віза твоїм намірам? 9. Які вимоги до участі в програмі Au-pair („оо-пер”). 10. Що треба знати для відпочинку в закордонному в молодіжному таборі? 11. Яка віза достатня для того, щоб навчатись за кордоном? 12. Що треба знати про місце, до якого ти їдеш. 13. Чи несуть шлюбні агенції відповідальність за клієнтів? 14. Які найімовірніші наслідки участі в збройному конфлікті? 15. Що треба зробити, від'їжджаючи за кордон?

Анкетування проводилось зі студентами II та V курсу спеціальності «Соціальна педагогіка» та «Соціальна допомога». Результати анкетування подано у таблицях 1-5.

Таблиця 1

**Результати відповідей на запитання
«Що таке торгівля людьми?»**

Відповіді	II курс		V курс		Разом	
	К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %
Бізнес	10	100%	14	93%	24	96%
Можливість непогано заробити	5	50%	3	20%	8	32%
Злочин	8	80%	11	73%	19	76%
Не знаю	-	-	-	-	-	-
Не чув про таке	-	-	-	-	-	-

Отже, за результатами таблиці 1, більшість студентів (96%) вважають, що торгівля людьми – це бізнес (100% респондентів II курсу та 93% п'ятикурсників). Значна кількість опитаних (76%) торгівлю людьми називають злочином (80% другокурсників та 73% випускників). Торгівлю людьми як «можливість непогано заробити» розглядають 32% досліджуваних (половина опитаних II курсу та 20% студентів V курсу). Позитивним є те, що досліджувані обізнані з проблемою торгівлі людьми, оскільки відповіді «не знаю» та «не чув про таке» не дав жоден студент. Це може свідчити про ефективність проведеної з ними просвітницько-профілактичної роботи з проблеми торгівлі людьми.

Таблиця 2

**Результати відповідей на запитання
«Які причини торгівлі людьми?»**

Відповіді	II курс		V курс		Разом	
	К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %
Бідність	7	70%	10	67%	17	68%
Непоінформованість	4	40%	11	73%	15	60%
Міфи про гарне життя за кордоном	5	50%	13	87%	18	72%
Жадоба наживи	-	-	7	47%	7	56%
Незнання законів	6	60%	9	60%	15	60%
Прибутковість	4	40%	7	47%	11	44%
Мовчання жертв	1	10%	10	67%	11	44%
Прагнення гарно жити	2	20%	8	53%	10	40%
Інше	-	-	-	-	-	-

Отже, за результатами таблиці 2, найчастіше студенти причиною торгівлі людьми називають міфи про гарне життя за кордоном (72%), бідність (68%), непоінформованість (60%), незнання законів (60%). Значно рідше причинами торгівлі людьми вважають жадобу наживи (56%), прибутковість і мовчання жертв (по 44%), прагнення гарно жити (40%).

Є деякі відмінності в одержаних даних між студентами різних курсів. Так, другокурсники найбільше причиною торгівлі людьми вважають бідність (70%), незнання законів (60%). Дещо менше – «міфи

про гарне життя за кордоном» (50%), непоінформованість та прибутковість (по 40%). Найменше отримали відповідей такі причини як «мовчання жертв» (10%) та «прагнення гарно жити» (20%). «Жадоба наживи» студентами II курсу не розглядалась як причина торгівлі людьми.

II ятикурсники найчастіше причиною торгівлі людьми називали: «міфи про гарне життя за кордоном» (87%), непоінформованість (73%), бідність та мовчання жертв (по 67%). Дещо менше вважають причиною торгівлі людьми незнання законів (60%), «прагнення гарно жити» (53%), «жадоба наживи» (47%). Власної відповіді щодо причин торгівлі людьми не запропонував жоден студент. Варто зауважити, що однакова кількість студентів II та V курсу (по 60%) вибрали причиною торгівлі людьми – це незнання законів. Тому в майбутньому варто організовувати бесіди, які б висвітлювали законно-правову тематику протидії торгівлі людьми, організувати зустрічі з юристами.

Таблиця 3

**Результати відповідей на запитання
«Що є торгівлею людьми?»**

Відповіді	II курс		V курс		Разом	
	К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %	Заг. к-сть	У %
Перевезення працівників для нелегальної праці	5	50%	9	60%	14	56%
Утримання примусом з метою експлуатації	8	80%	14	93%	22	88%
Продаж молодих людей для примусової проституції	10	100%	14	93%	24	96%
Торгівля людськими внутрішніми органами для трансплантації («пересадки»)	10	100%	15	100%	25	100%
Нелегальна робота за кордоном без відповідної візи	4	40%	9	60%	13	52%
Вивезення під виглядом законного шлюбу за кордон дівчат, яких потім змушують працювати	9	90%	13	87%	22	88%
Продаж дітей та підлітків для примусового жебракування, примусових зйомок порнографії і т.п.	9	90%	15	100%	24	96%
Проституція, в тому числі, дитяча	8	80%	13	87%	21	84%
Посередництво в наймі людей для участі у військових конфліктах	6	60%	14	93%	20	80%
Надання батьками дітей для виконання робіт чи послуг за винагороду	5	50%	10	67%	15	60%

За результатами таблиці 3, 96% опитаних найбільше торгівлею людьми вважають: продаж молодих людей для примусової проституції; продаж дітей та підлітків для примусового жебракування, примусових зйомок порнографії і т.п. 100% студентів торгівлею людьми називають торгівлю людськими внутрішніми органами для трансплантації («пересадки»). 88% досліджуваних торгівлею людьми вважають утримання примусом з метою експлуатації; вивезення під виглядом законного шлюбу за кордон дівчат, яких потім змушують працювати. 84% торгівлю людьми асоціюють з проституцією, в тому числі, дитячою, а 80% – з посередництвом в наймі людей для участі у військових конфліктах. Значно менше респондентів (60%) торгівлею людьми називають надання батьками дітей для виконання робіт чи послуг за винагороду; перевезення працівників для нелегальної праці (56%); нелегальну роботу за кордоном без відповідної візи (52%).

Оцінюючи ризик потрапляння в руки торгівців «живим товаром», студенти найбільш високий рівень небезпеки виділили у таких ситуаціях: «обіцянки не конкретизуються (ти чудово влаштуєшся, заробиш гроші, які й не снилися)», «в контракті на роботу є слова: „та інші види робіт” або „та інші роботи на вимогу працедавця”», «уникають обговорювати виїзд чи працевлаштування/підписати контракт/ в присутності старших чи знайомих (ти дорослий і сам вирішуєш, вони обмежені і перешкоджатимуть тобі, немає часу)», «зовнішньо пристойні люди просять за певну суму грошей тимчасово «позичити» дітей у батьків малозабезпечених чи багатодітних родин», «молодій людині без професії за велику платню пропонують повоювати в чужій державі», «після приїзду на нове місце посередники забирають у тебе документи „для реєстрації”».

Найменший ризик торгівлі людьми, на думку респондентів, у таких ситуаціях: «пропонують підзаробити на канікулах на сезонних сільськогосподарських роботах», «пропонують молодим людям на канікулах підзаробити на іноземному підприємстві», «пропонують передати закритий пакет „для знайомих”», «пропонують роботу продавця чи касира молодим дівчаткам», «пропонують передати гроші за послуги через знайомих», «пропонують відпочити в закордонному в молодіжному таборі», «пропонують участь в програмі Au-pair».

На запитання «Оціни ймовірність свого потрапляння в ситуацію торгівлі людьми» 92% досліджуваних відповіли, що «це може трапитись з будь-ким». 8% студентів висловили припущення, що «це не може трапитись зі мною».

У таблиці 4 подано результати відповідей за запитанням «Де можна з'ясувати, чи можна легально працювати в обраній країні?».

Результати відповідей за запитанням «Де можна з'ясувати, чи можна легально працювати в обраній країні?»

Відповіді	II курс		V курс		Разом	
	К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %
Поговорити з тими, хто вже користувався послугами посередника/фірми	5	50%	2	13%	7	28%
У місцевому Центрі зайнятості	4	40%	9	60%	13	52%
На фірмі, що пропонує послуги	3	30%	4	27%	7	28%
У ліцензійному відділі Центру зайнятості Міністерства соціальної політики України	9	90%	14	93%	23	92%
Інше	-	-	1	7%	1	4%

За результатами таблиці 4, 92% студентів (90% другокурсників та 93% п'ятикурсників) вважають, що з'ясувати, чи можна легально працювати в обраній країні, потрібно у ліцензійному відділі Центру зайнятості Міністерства соціальної політики України. Половина опитаних (52%) висловлюють думку, що можна звернутись також до місцевого Центру зайнятості (з них 40% – студенти II курсу, 60% – студенти V курсу). Щоб дізнатися, чи можна легально працювати в обраній країні, достатньо «поговорити з тими, хто вже користувався послугами» або «запитати на фірмі, що пропонує послуги» вважає по 28% респондентів. Лише одна студентка V курсу запропонувала свій варіант: «з допомогою мережі Інтернет, відгуків про країну».

На запитання «Що має бути вказано в контракті на навчання чи працевлаштування?», «Як можна перевірити, чи відповідає отримана віза твоїм намірам?», «Які вимоги до участі в програмі Au-pair?», «Що треба знати для відпочинку в закордонному молодіжному таборі?», «Що треба знати про місце, до якого ти їдеш?», «Що треба зробити, від'їжджаючи за кордон?» більшість студентів дали правильні розгорнуті відповіді та продемонстрували високий рівень знань з даної проблеми.

На запитання «Яка віза достатня для того, щоб навчатись за кордоном?» 92% респондентів вірно відповіли, що студентська. 8% опитаних (двоє студентів другого курсу) вважають, що потрібна робоча віза.

На запитання «Чи несуть шлюбні агенції відповідальність за клієнтів?» стверджувальну відповідь дали 12% студентів, а заперечну – 88%.

Результати відповідей на запитання «Які найімовірніші наслідки участі в збройному конфлікті?» подано у таблиці 5.

**Результати відповідей за запитанням
«Які найімовірніші наслідки участі в збройному конфлікті?»**

Відповіді	II курс		V курс		Разом	
	К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %
Гарний заробіток	1	10%	-	-	1	4%
Поранення чи смерть	8	80%	15	100%	23	92%
Обман	7	70%	11	73%	18	72%
Міжнародне переслідування	7	70%	11	73%	18	72%
Кримінальна відповідальність	6	60%	11	73%	17	68%

За результатами таблиці 5, досліджувані найбільш ймовірним наслідком участі у збройному конфлікті вважають поранення чи смерть (92% опитаних). 72% студентів говорять про обман та міжнародне переслідування. 68% респондентів зауважують про кримінальну відповідальність. Це свідчить про те, що студенти досить обізнані з наслідками, які можуть бути після участі у збройному конфлікті. Лише 4% (1 студент II курсу зазначає про гарний заробіток).

Після анкетування зі студентами проведено бесіду на тему «Оптимальні форми і методи розвитку професійної готовності студентів до протидії торгівлі людьми». Під час бесіди опитані висловили думку, що найбільш оптимальними для них є інтерактивні форми роботи: просвітницько-профілактичні настільні ігри, соціально-психологічний театр, ділові та рольові ігри, тренінг.

Висновки. Отже, форми і методи роботи протидії торгівлі людьми, які проведені з майбутніми соціальними педагогами і соціальними працівниками, довели свою ефективність. Майже усі студенти продемонстрували високий рівень знань з даної проблеми, давали розгорнуті, правильні відповіді на запитання анкети. Тому в **перспективі** важливим є подальше втілення у вузі складеної програми протидії торгівлі людьми як орієнтовної технології формування готовності майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників до вирішення проблеми торгівлі людьми.

Список використаних джерел

1. Альманах інноваційних технологій: практика та перспективи / К. Б. Левченко. – К. : «Юрисконсульт», 2007-2008. – 84 с.
2. Войцях Т. В. Ігрові технології: просвітницько-профілактичні ігри / Т. В. Войцях. – Вид. група «Шк. світ», 2015. – 144 с.
3. Жеребньова Л. В. Соціально-психологічний театр / Л. В. Жеребньова. – К. : Шк. світ, 2011. – С. 90–95.
4. Ковальчук Л. Г., Удалова О. А Підготовка педагогічних працівників до роботи з протидії торгівлі людьми // Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. /

- К. Б. Левченко, Л. Г. Ковальчук, О. А. Удалової / [та ін.]; [“Агентство “Україна””]. – К., 2011. – С. 191–196.
5. Лях Т. Л. Твоє життя – твій вибір! : збірка кейс-стаді з профілактики торгівлі людьми / Т. Л. Лях, В. Н. Салюкова. – УФ «Благополуччя дітей», 2011. – 18 с.
 6. Профілактична робота в навчальних закладах з протидії торгівлі людьми. Методичні рекомендації з використання навчальних матеріалів (фільм „Станція призначення – ЖИТТЯ” для дітей та молоді 16-19 років, посібник тренера, посібник учасника „Як підвищити рівень усвідомлення проблеми торгівлі людьми”). – К., 2007. – 22 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Al'manah innovacijnih tehnologij: praktika ta perspektivi / К. В. Levchenko. – К.: «Juriskonsul't», 2007-2008. – 84 s.
2. Vojcjah T. V. Igrovi tehnologii: prosvitnic'ko-profilaktichni igri / T. V. Vojcjah. – Vid. grupa «Shk. svit», 2015. – 144 s.
3. Zherebn'ova L. V. Social'no-psihologichnij teatr / L. V. Zherebn'ova. – К.: Shk. svit, 2011. – S. 90–95.
4. Koval'chuk L.G., Udalova O.A Pidgotovka pedagogichnih pracivnikiv do roboti z protidii torgivli ljud'mi // Social'no-pedagogichni osnovi protidii torgivli ljud'mi ta ekspluatacii ditej: navch.-metod. posib. / K.B. Levchenko, L.G. Koval'chuk, O.A. Udalovoї / [та ін.]; [“Агентство “Україна””]. – К., 2011. – С. 191–196.
5. Ljah T. L. Tvoe zhittja – tvij vibir! : zbirka kejs-stadi z profilaktiki torgivli ljud'mi / T. L. Ljah, V. N. Saljukova. – UF «Blagopoluchchja ditej», 2011. – 18 s.
6. Profilaktichna robota v navchal'nih zakladah z protidii torgivli ljud'mi. Metodichni rekomendacii z vikoristannja navchal'nih materialiv (fil'm „Stancija priznachennja – ZhITTTJa” dlja ditej ta molodi 16-19 rokiv, posibnik trenera, posibnik uchasnika „Jak pidvishhiti riven' usvidomlennja problemi torgivli ljud'mi”). – К., 2007. – 22 s.

Didyk N. M. Formation of future social workers professional skills of combating human trafficking. In combating human trafficking plays an important role in the activities of social workers, a professional whose job is the timely solution of social problems. Such training is carried out by using emotional, cognitive, and behavioral components. For the formation of readiness of future social workers on combating trafficking, we conducted a lecture on "Socio-psychological rehabilitation of victims of trafficking". Practical training was applied debates, viewing of documentary films, a reading of the comic book "Your life – your choice!", carried out education and prevention game "Pink sunglasses", "crossing Europe!", applied training exercises. Students compiled the information education and prevention memory-leaflets "Reminder for people who plan to go abroad".

After these forms and methods of work have completed the final survey

to study the level of assimilation of the problem of combating human trafficking. Based on the questionnaire results most students believe that human trafficking is a business, and crime. The students often cause of trafficking called myths about the good life abroad, poverty, ignorance, ignorance of the law. Most trafficking students believe: the trade in human internal organs for transplant, selling young people for forced prostitution, sale of children and adolescents for forced begging. Assessing the likelihood of their falling into a situation of trafficking, almost all respondents replied that it can happen to anybody. Most students believe that to find out whether you can legally work in the selected country, it is necessary in the licensing Department of the employment Center of the Ministry of social policy of Ukraine. The most optimal for the formation of professional skills of combating human trafficking are interactive forms of work: education and prevention board games, social-psychological theatre, business and role games, training. We applied the technology of formation of readiness of the combating trafficking in persons and proved its effectiveness.

Key words: combating human trafficking, social worker, interactive form, training, educational and prevention games, comics, social-psychological theatre, video documentary, questioning.

Отримано 4.04.2016

УДК 378.091.12:005.963.5:167.742

О. В. Ковальчук
kovalchuk87@i.ua

ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Ковальчук О. В. Формування гуманістичних цінностей у студентів спеціальності «Соціальна робота» під час проходження практики. У статті розкриваються особливості формування гуманістичних цінностей в процесі проходження різних видів практик студентами. Практика розглядається як невід'ємний елемент підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи, що передбачає безперервність, послідовність та системний характер її проведення кінцевим результатом якого є одержання потрібного достатнього обсягу практичних знань та набуття професійних компетенцій відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня. При чому практична підготовка набуває особливої актуальності саме для соціальної роботи, так як це не теоретична а практична діяльність.

Здійснено аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури